

Stockholm den 21 december 2022

Till Kulturdepartementet
Diarienummer Ku2022/01357
Endast via e-post

Remissvar avseende Kreativa Sverige! Nationell strategi för främjande av hållbar utveckling för företag i kulturella och kreativa branscher (SOU 2022:44)

Bildupphovsrätt i Sverige ek. för. ("Bildupphovsrätt") är en kollektiv förvaltningsorganisation som har som mål att främja bildskapares ekonomiska och upphovsrättsliga intressen. Vi representerar fler än 9 000 direktanslutna upphovspersoner i Sverige och cirka 90 000 utländska bildskapare genom de systerorganisationer vi samarbetar med. Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Fotografers Förbund, Svenska Tecknare, Journalistförbundet, Svenska konstnärsförbundet och Bildleverantörernas förening är alla medlemsorganisationer i Bildupphovsrätt. I vårt arbete följer vi utvecklingen inom svensk och internationell upphovsrättslagstiftning.

Bildupphovsrätt instämmer även i det yttrande som lämnats in av KLYS.

Bildupphovsrätt i Sverige

Fredrik Lomäng, VD

Åsa Berndtsson, ordförande

Remissvar avseende Kreativa Sverige! Nationell strategi för främjande av hållbar utveckling för företag i kulturella och kreativa branscher (SOU 2022:44)

Inledning

Den ekonomiska situationen för bildskapare har alltid varit ansträngd och de senaste årens restriktioner har medfört ytterligare svårigheter eftersom många bildskapare är enmansföretag utan ekonomisk trygghet. Bildupphovsrätt tycker att det är av yttersta vikt att bildskaparna ges förutsättningar för att kunna leva på sin verksamhet. Det är därför angeläget att de ekonomiska förutsättningarna för bildskaparna stärks på lång sikt. Utredningens förslag är en viktig pusselbit i detta arbete.

Digitaliseringen har medfört nya utmaningar för bildskaparna där möjligheterna att få inkomster från användning av verken drastiskt har minskat. Implementeringen av DSM-direktivet har bidragit till att upphovsrätten har stärkts för upphovspersoner vid överlåtelse av rättigheter och det lägger även ett ökat ansvar hos de stora onlinetjänsterna, vilket är ett steg i rätt riktning. Det krävs dock en nära uppföljning av effekterna av DSM-direktivet för att säkerställa att syftet med direktivet uppnås. Två viktiga delar för att säkerställa att syftet uppnås är att nå ut med information till både upphovspersoner och användare och att stävja den obalans som råder på marknaden.

Bildupphovsrätt vill framhålla att arbetet med att stärka villkoren och de ekonomiska förutsättningarna för bildskaparna måste fortsätta genom att genomföra upphovsrättsliga reformer i enlighet med vårt gemensamma remissvar med övriga bildorganisationer över "En oavvislig ersättningsrätt (SOU 2022:23)" samt remissvar över "En ny privatkopieringsersättning (SOU 2022:20)". Parallellt med den nu aktuella utredningen har "Utredningen om upphovsrättens inskränkningar", tidigare benämnd "En översyn av vissa frågor om upphovsrätt (Dir. 2022:125)" inletts. Det är av vikt att våra inspel till den utredningen hörsammas eftersom utredningen kommer ha stor påverkan på i vilka situationer bildskapare har rätt till ersättning för användning av sina verk.

Utifrån Bildupphovsrätts verksamhetsområde har vi följande kommentarer på betänkandet.

Sammanfattning

Bildupphovsrätt finner det angeläget att åtgärder vidtas på kort och på lång sikt för att stärka bildskapares förutsättningar att verka. Bildupphovsrätt välkomnar därför utredningens centrala prioritering som är ett tydligt tvärpolitiskt ansvar för kunskap, synergier och samverkan. Bildupphovsrätt vill särskilt framhålla avsnitt 7.3 som synnerligen viktigt när det kommer till att stärka bildskapare och gynna utvecklingen i branschen.

Nedan redogörs för Bildupphovsrätts synpunkter på de förslag vi närmare berörs av och som vi finner särskilt angeläget att de genomförs. Till detta ska läggas att en särskilt viktig åtgärd som inte behandlas i betänkandet är behovet av att IV-ersättningen höjs och indexuppräknas, vilket vi återkommer till nedan.

Närmare om förslagen

Tydligt tvärpolitiskt ansvar för kunskap, synergier och samverkan (avsnitt 6.1)

Bildupphovsrätt välkomnar utredningens förslag i avsnitt 6.1 om en interdepartemental grupp som ska koordinera och utveckla arbetet på en övergripande nivå för den föreslagna strategin samt förslaget om samarbetsråd mellan myndighetschefer. Det är dock av vikt att en sådan samverkan sker på en praktiskt reell nivå och inte bara stannar vid ett teoretiskt samverkande. Bildupphovsrätt ställer sig däremot tvekande till ett roterande myndighetsansvar av de anledningar som utredningen själv tar upp som problematiska med förslaget.

Långsiktigt och snabbt på upphovsrättens marknad (avsnitt 7.3)

Bildupphovsrätt delar utredningens bild att ett starkt immaterialrättsligt skydd är en förutsättning för att upphovspersoner ska kunna leva på sin verksamhet och kunna bidra till ett rikt kulturliv. Digitaliseringen har inneburit nya utmaningar för bildskaparna att värna om sin rätt och även om införandet av DSM-direktivet är en viktig del för att stärka bildskaparnas rättigheter i den digitala miljön kvarstår det mycket arbete i den här delen. Den digitala utvecklingen går mycket snabbt. Exempel på detta är NFT-marknaden och AI-genererade bildverk. Det är essentiellt att staten och lagstiftningen inte hamnar på efterkälken. Bildupphovsrätt delar därför utredningens bedömning att det är viktigt att staten löpande följer upp och kontinuerligt skapar anpassningar för en balanserad upphovsrättslig marknad. Därtill anser Bildupphovsrätt att det är angeläget att det sker en

fortsatt genomlysning av digitaliseringens konsekvenser för bildskapare. Konstnärsnämnden är lämpad att följa upp sin tidigare analys på området.

Som utredaren anför ska det upphovsrättsliga skyddet skapa förutsättningar för att ge upphovspersonerna möjlighet att kunna leva på sitt skapande. Men för att långsiktigt förbättra de ekonomiska förutsättningarna för bildskapare och därmed möjliggöra för att levande och starkt kulturliv måste även den maktobalans som råder på marknaden stävjas. Bildskapares inflytande i avtalsförhandlingar med större uppdragsgivare är i dagsläget synnerligen begränsat, vilket har medfört att bildskapare inte sällan tvingas acceptera avtalsvillkor och ersättningar som inte är skäliga eftersom de i många fall har lite eller inget att sätta emot i förhandlingen. Det är inte ovanligt att uppdragsgivare vill genomföra så kallade friköp där samtliga rättigheter övergår till uppdragsgivaren, vilket utestänger alla möjligheter för bildskaparen att erhålla ytterligare ersättning baserad på hans upphovsrätt. För att bibehålla och utveckla en stark kulturproduktion måste mönstret med minskande intäkter för bildskaparen brytas. Skälig ersättning måste kunna garanteras bildskapare över tid och inte endast utgå från omständigheterna vid avtalstillfället. Bildupphovsrätt är därför av uppfattningen att det är nödvändigt att bildskapares upphovsrätt stärks ytterligare och att antalet friköp begränsas eftersom dessa kraftigt hämmar bildskapares möjligheter till bättre långsiktiga ekonomiska förutsättningar. Bildupphovsrätt delar utredningens bedömning att det finns ett särskilt behov av att stärka kunskap och förmågor kring upphovsrättens innebörd, värde och hantering. Bildupphovsrätt vill understryka vikten av information och utbildning om upphovsrätt till såväl upphovspersoner som användare. Okunskap hos både upphovspersoner och användare är en av faktorerna som bidrar till en snedvriden marknad med oskäliga avtalsvillkor.

Bildupphovsrätt välkomnar förslagen angivna under "Målsättningar" på sidan 62. Det behövs ökad kunskap kring upphovsrätt för samtliga aktörer på kulturområdet. Särskilt i samband med implementeringen av DSM-direktivet i svensk lagstiftning finns ett stort behov av kunskapsförmedling till upphovspersoner för att ge dem förutsättningar att kunna värna om sina rättigheter i förhandlingar, vilket skulle resultera i bättre möjligheter till skälig ersättning och rimliga avtalsvillkor. Eftersom kulturskaparnas yrkesorganisationer och de kollektiva förvaltningsorganisationer som företräder upphovspersoner redan har en upparbetad relation med upphovspersonerna och därtill redan informerar och tillhandahåller rådgivning anser Bildupphovsrätt att dessa är bäst lämpade att förmedla kunskap kring upphovsrätten och tillhörande frågor. För att kunna utöka detta arbete krävs extra resurser.

Bildupphovsrätt vill även framhålla vikten av att den nu pågående "Utredningen om upphovsrättens inskränkningar", tidigare benämnd "En översyn av vissa frågor om

upphovsrätt (Dir. 2022:125)”, genomförs på ett sätt som inte urholkar upphovspersoners rätt till ersättning när deras verk används.

Något om Individuell Visningsersättning

I syfte att bibehålla och utveckla bildkonsten i Sverige krävs åtgärder som stärker bildskaparnas ekonomiska förutsättningar. I detta avseende är den individuella visningsersättningen (IV-ersättning) ett viktigt inslag. IV-ersättningen är ett statligt anslag som syftar till att ge yrkesverksamma konstnärer ekonomisk och arbetsmässig trygghet. Bild- och formkonstnärerna får genom IV-ersättningen vederlag för visning av offentliga konstverk. IV-ersättningen fördelas av Bildupphovsrätt årligen och 2022 var det mer än 4 700 bild- och formkonstnärer som fick ersättning. Det är Bildupphovsrätts uppfattning att *IV-ersättningen måste höjas*. Antalet bildskapare som har rätt till IV-ersättning ökar i regel för varje år vilket leder till att ersättningen per person minskar såvida ersättningen inte höjs. Till detta kommer att det idag inte heller sker någon indexuppräknings av IV-ersättningen. Bildupphovsrätt anser att *IV-ersättningen därtill måste indexuppräknas* för att inte riskera att ersättningen blir mindre värd över tid på grund av inflation och tillkommande bild- och formkonstnärer.
